

Családmesék – NEM borogatás közben

Háy János: *Napra jutni*

PETRÓCZI ÉVA

Háy János egy tavalyi interjújában így nyilatkozott – akkor még címet nem említve – az idei tavaszi Könyfesztiválra megjelent *Napra jutni*ről: „[...] egy új novella-sorozat, ami párdarabja a *Bogyós*nak.” Vagyis, 2009-es nagy sikerének, az ugyancsak gyerek- és kamaszkor-idéző, s ugyancsak önéletrajzi fogantatású *A bogyósgyümölcskertész fiának*, amely azóta már interneten is, hangoskönyvként is elterjedt. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a *Bogyós...* a Háy-életműben az egyetlen előzmény a *Napra jutni*hoz. Ha csak nagy sikerű drámái világában nézünk körül, máris eszünkbe juthat *A Senák* (2004), vagy egy évvel korábbról, 2003-ból *A Herner Ferike faterja*. Ez rendjén is van így, hiszen minden művészeti ág minden valamirevaló alkotójának megvan a maga, újra és újra, egy életen át dúdolt, dünnögött, vagy éppen teli torokból elzengett *végtelen dallama*. Még wagneribb megfogalmazásban: a saját Leitmotiv/vándormotívumtára. Háy ezekkel példásan gazdálkodik, nagy nyelvi ökonómiával, önfegyelemmel, öniróniával, olykor (ritkábban) oldottabb humorral.

A gyerekkort novellaszerű, laza fejezetekben, ha úgy tetszik, koncentrikus körökben láttatni, ez természetesen nem az ő *költői leleménye*, nagyszerű könyve értékéből azonban mindez semmit nem von le. Érdekes viszont, hogy az önéletrajzi regénynek ezt a formáját általában olyan írók választják, akik ugyanakkor lírikusok is. A számtalan párhuzamból most csak kettőt említünk: Radnóti kis remekét, az egyes szám első személyben írott, lágyabb hangolású *Ikrek havát*, s az 1957-ben elhunyt világhírű francia költő és

prózaíró, Valéry Larbaud magyarra is mesterien lefordított novellafüzérét, a *Gyerekkort*, amelyben a francia mester éppúgy harmadik személyben, tudatos tárgyilagossággal beszél önmagáról, mint Háy.

Vámosmikola 1960-as szülötte, aki 1974-ben, középiskolai tanulmányai kezdetén került Budapestre, nem teremtett ugyan műveivel új „Palócia-kultuszt”, a régió azonban mégis jelen van műveiben, a szülőfalutól Balassagyarmatig és Ipolyságig, amelynek határon túli feléről olykor „csehszlovák rokonok” érkeztek az író szüleinek portájára.

Igaz ugyan, hogy írásom szkeptikusnak tűnő címében „Családmesék NEM borogatás közben”-nek neveztem ezeket a pengeéles, sokszor nem csak az írónak, de a Kádár-korszakban felnőtt *bármely* olvasónak égető fájdalmat és nem édes elandalodást kínáló történeteket. De vannak olyan, nem csupán testi, de lelki nyavalyáink, amelyek balzsammal, kötéssel, egyszerűen szelíd gyógymódokkal *nem* kezelhetők. Háy egyértelműen sebészi alkatú író, ez azonban nem jelenti azt, hogy érzelmek és részvétel nélküli. Saját könyvpéldányomban valósággal hemzsegnek a leginkább „ahá-élmény”-szerű, megcédulázott részletek, most azonban csak kettőt nézzünk meg közelebbről. Az első a szerzőnk téveszesítési drámájával már megelőlegezett, városi embernek általában nem sokat jelentő *A Senák*. E sorok írója ugyan Pécssett nőtt fel, de kislányként ismert egy varázslatos baranyai ikerfaluban, Cserdi-Helesfán egy egykori módos gazdát, aki a szó legorvosibb értelmében megőrült, amikor két gyönyörű lovát elvezették. Attól kezdve csöndes tébolyultként élt, egyetlen szót, egyetlen hangot nem mondott többé. A Háy-regényben/novellafüzérben „a gyerek” apja nem reagál ugyan ilyen végzetesen a veszteségre, de viselkedésének, lényének torzulásaiban, talán még korai halálában is szerepe van annak, hogy szelíd és engedelmes lovai – épp úgy, mint abban a korban egy országnyi ember – durva és hozzájuk nem értő vezető kezébe kerültek: „Mért pont a Senák kapta meg a lovainkat, kérdezte az asszony. Mert kocsis, mondta a férfi. Örökösen veri, azt mondják. Veri, kérdezte a férfi. Igen, mondta az asszony, ostorral meg ággal... Egyszer biciklivel ment a boltba, és ő is látta, hogy a Senák áll az útkereszteződésben, a patakhíd után a szekérral, és üti a lovakat. Az én uram ezt soha nem csinálta, mondta az asszony a Senáknak, s hogy mennyire szelíd állatok voltak ezek a lovak, míg náluk voltak. A Senák meg hogy nem akarnak a téesz felé menni, mindig csak felétek, mondta az asszonynak, hogy mindig vissza akarnak menni a régi helyükre.” A regénybeli, megkeseredett-megkérgesedett, veszteségeit TV-és autóvásárlással, fia érvényesüléséről szőtt, gyakran erőszakos terveivel kompenzáló apa mellett amúgy is a zárkózott és kevés szavú anya biztosítja az érzelmi hátteret. A maga realista konyhai világával együtt is lírai erejű az alábbi néhány sor: „Szeretett ott heverni abban a finom ételszagban, meg kinézni a könyvből, és látni, hogy az anya simogatja az asztalon a tésztát,

hogy a három kis labdából szép vékony lapok legyenek. Az anya főleg tésztát tudott ilyen finom mozdulatokkal simogatni, meg néha a malacokat, azokat szerette, mindig sírt vágáskor, a gyereket nem volt szokás. De a gyerekek a tésztalapogatás mégis olyan meleg érzés volt, mert tudta, hogy majd káposztával vagy túróval milyen finom lesz, és mégse babfőzelék...” Ugyanis a „gyerek” egyik ősellensége, a szadista, a kisfiú balkezességét körmösökkel-tenyeresekkel büntető tanítónő, vagy a gusztustalan krumplicsírátlanító robot mellett, utálatának harmadik tárgya a nyögvényelős babcsúszpájz volt, az a kegyetlenül sűrű, torkát eltömő barna massa, amit alig bírt lenyelni.

A *Napra jutni*t végezetül nem csak borogatás melletti olvasmányul nem ajánlom, de még egy átlagos este „bedtime-reading”-jeként, elringató olvasmányaként sem. Napra juttatni, vagyis éles fényben láttatni a hetvenes évek (elsősorban falusi) gyermeki és felnőtt világát ellenben mindenképpen segít. Az Európa Könyvkiadó Háy-sorozata e patinás könyvműhely egyik legszilárdabb pillére.

(Európa, Budapest, 2014)

